

СОПЛІКО І. М.,
директор юридичного інституту
(Національний авіаційний університет)

УДК 340.111.5:316.774

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ДЕРЖАВНОЇ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ ЕЛЕКТРОННОЇ ВЗАЄМОДІЇ

У роботі досліджуються особливості правового регулювання електронної взаємодії як складового елемента механізму правового регулювання державної інформаційної політики.

Ключові слова: державна інформаційна політика, правове регулювання, електронне урядування, електронна взаємодія, інформаційний простір, інформаційна сфера, структура правового регулювання інформаційної політики, інформація.

В работе исследуются особенности структуры правового регулирования электронного взаимодействия как составляющей механизма правового регулирования государственной информационной политики.

Ключевые слова: государственная информационная политика, правовое регулирование, электронное правительство, электронное взаимодействие, информационная сфера, информационное пространство, структура правового регулирования информационной политики, информация.

In the article author searched a basis to undermining of the modern trends of state information policy law regulation and one of its elements: e-interaction law regulation.

Key words: state information policy, law regulation, e-government, e-interaction, information space, information sphere, structure of law regulation of information policy, information.

Вступ. Зміна інформаційних імперативів розвитку сучасної цивілізації, активізація застосування інформаційної зброї значно впливають на загальну картину та напрямки подальшого розвитку інформаційного суспільства. За таких умов застарілі кліше щодо інформаційної політики, яка трактується виключно в якості забезпечуючого елемента, призвели до фактичної нездатності нашої держави ефективно протистояти масованій інформаційній війні. Таким чином, об'єктивно формується наукова проблема щодо необхідності розроблення нових підходів до питань правового регулювання державної інформаційної політики.

Потребують свого усвідомлення тенденції щодо кардинальної зміни й концептуально нового підходу до структури правового регулювання державної інформаційної політики, вироблення засад до формування концепції державної інформаційної політики з подальшим ухваленням однойменного нормативного акта – Концепції державної інформаційної політики.

У теоретико-правових дослідженнях порушені нами проблеми знаходять свій вияв лише фрагментарно. Тому ще й досі зберігається необхідність до вироблення системних засад інформаційного права, вироблення системи правового регулювання державної інформаційної політики.

Паростки формування інформаційного права як комплексної галузі права було закладено в роботах І. В. Арістової [1], К. І. Белякова [2; 3] В. М. Брижка [4; 5], І. М. Сопілко [6; 7; 8], В. Ю. Степанова [9], В. О. Олійника [10], М. Я. Швеця [12].

Натомість жодним із цих дослідників не було запропоновано розгорнутої концепції визначення системи правового регулювання державної інформаційної політики, не визначено її складових елементів та зв'язків між ними.

Постановка завдання. Мета статті – визначити сучасні тенденції правового регулювання державної інформаційної політики у сфері електронного урядування.

Результати дослідження. Зважаючи на значний масив нормативно-правових актів, що регулюють суспільні відносини у сфері державної інформаційної політики (ДІП) зосередимо увагу на тих, що є найбільш вагомими саме для інформаційної політики, кількість і якість яких надає можливість говорити про основу для формування Концепції державної інформаційної політики, яка також може розглядатися й виступати одним із визначальних джерел інформаційного права й Кодексу України про інформацію.

Дотримуючись структурно-логічного підходу, нами на підставі аналізу масиву інформаційного законодавства було **сформовано напрямки правового регулювання ДІП, що складають систему правового регулювання ДІП:**

1) *правове регулювання інформаційної безпеки* (державна політика інформаційної безпеки [12], політика безпеки інформації, політики та системи захисту інформації [13]);

2) *правове регулювання електронного урядування* (державна політика з питань електронного урядування; державна політика сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні [14]);

3) *правове регулювання розвитку інформаційного суспільства* (національна інформаційна політика, державна політика у сфері розвитку інформаційного суспільства, пріоритет державної політики, пріоритетний напрям державної політики [15]);

4) *правове регулювання інформатизації* – основоположні засади сукупності взаємопов'язаних організаційних, правових, політичних, соціально-економічних, науково-технічних, виробничих процесів, що спрямовані на створення умов для задоволення інформаційних потреб громадян та суспільства на основі створення, розвитку й використання інформаційних систем, мереж, ресурсів та інформаційних технологій, які побудовані на основі застосування сучасної обчислювальної та комунікаційної техніки [16];

5) *правове регулювання захисту інформаційних прав і свобод людини й громадянина* [17];

6) *правове регулювання функціонування та розвитку медіапростору* [18; 19; 20] тощо.

Таким чином, структура правового регулювання ДІП відображає основні складові правового регулювання, детерміновані групою відповідних принципів і становить багатоступеневу ієрархічну систему, у якій кожний елемент є взаємопов'язаний один з одним. Кожний структурний елемент ДІП сформований за ознакою однорідності суспільних відносин, і з кожного з них нами пропонується на рівні державних стратегій сформувати відповідні системоутворювальні документи, які визначатимуть засади функціонування цього сегмента суспільних відносин, а також базуватимуться на засадах Концепції державної інформаційної політики

Відтак, зберігаючи логіку дослідження, усю сукупність законодавчих актів, що регулюють суспільні відносини у сфері державної інформаційної політики, нами пропонується розглядати як модель нормативно-правових актів, що складається із шести рівнів. Це відповідатиме наступності правових актів, логічній послідовності викладення та презентації інформаційно-правової ідеології, кореляції всіх елементів ієрархічної системи.

У межах статті проаналізуємо один з елементів системи правового регулювання ДІП – правове регулювання електронного урядування.

Системоутворювальним в означеній підсистемі виступає концепція електронного урядування [14].

На розвиток цього документа у 2012 р. було спрямовано розробку *Плану дій з впровадження в Україні Ініціативи «Партнерство «Відкритий Уряд», схваленого розпорядженням Кабінету Міністрів України від 5 квітня 2012 р. № 220-р.*

Цей план було розроблено для забезпечення відкритого урядування, через що необхідно впровадити новітні інформаційно-комунікаційні технології, зокрема, налагодити діалог між органами державної влади та громадськістю з використанням інтерактивних методів взаємодії й можливостей соціальних мереж, модернізувати систему управління в державі, підвищити прозорість влади, покращити доступ до інформації. Причому в цьому плані відкрито вказується на те, що постійний обмін інформацією між урядом України, інститутами громадянського суспільства, громадськістю (тобто інформаційна взаємодія) сприятиме визначенню пріоритетів соціально-економічного розвитку, накопиченню соціального капіталу, підвищенню інноваційної спроможності держави, а також впровадженню відповідних інтерактивних проектів на засадах партнерства.

У межах цього плану визначено перелік напрямків діяльності, виконання яких слугуватиме досягненню поставленої мети: посилення партнерської взаємодії органів виконавчої влади та інститутів громадянського суспільства. В цілому може розглядатися нами як *напрямки ДІП у сфері розвитку*

електронного урядування: залучення громадян до формування та реалізації державної політики; забезпечення доступу до публічної інформації; запобігання й протидія корупції; підвищення якості надання адміністративних послуг; впровадження ефективного електронного урядування; налагодження ефективної інформаційної взаємодії.

Зважаючи на важливість інформаційної взаємодії під час реалізації державної інформаційної політики у сфері електронного урядування, наступним для нашого аналізу є *розпорядження КМУ від 5 вересня 2012 р. № 634-р «Про схвалення Концепції створення та функціонування інформаційної системи електронної взаємодії державних електронних інформаційних ресурсів»*.

Впровадження електронного урядування є важливою умовою розвитку інформаційного суспільства та становлення **електронної демократії**, де кожен громадянин може створювати й накопичувати інформацію та знання, мати до них вільний доступ, користуватися й обмінюватися інформацією та знаннями, використовувати інформаційні технології для розширення можливостей реалізації власного потенціалу, сприяти суспільному й особистісному розвитку, підвищувати якість життя та створювати умови для відкритого й прозорого державного управління.

Відповідно до цієї концепції *основним завданням* створення системи електронної взаємодії державних електронних інформаційних ресурсів є забезпечення:

- автоматизованої інформаційної взаємодії електронних інформаційних систем та баз даних державних органів, у тому числі прямого автоматичного обміну інформацією та взаємоузгодження логічно пов'язаних та інформаційно залежних реєстрів;
- автоматизованої міжвідомчої електронної взаємодії державних органів у процесі роботи, що проводиться з фізичними та юридичними особами з використанням єдиної, достовірної та несуперечливої інформації, що розміщена в електронних інформаційних системах та базах даних державних органів;
- електронного обслуговування фізичних та юридичних осіб за принципом «єдиного вікна» із застосуванням електронного цифрового підпису;
- безпеки інформації відповідно до вимог законодавства про захист інформації та персональних даних.

У межах аналізу цієї концепції нами було виділено також додаткові завдання, що розкривають зміст напрямку ДПП – електронна взаємодія:

- 1) систематизація державних електронних інформаційних ресурсів;
- 2) поліпшення умов взаємодії електронних інформаційних систем та баз даних державних органів, підвищення їх якості;
- 3) забезпечення доступності державних електронних інформаційних ресурсів;
- 4) створення сприятливих умов для формування єдиного інформаційного простору державних органів;
- 5) забезпечення прозорості, відкритості та ефективності діяльності державних органів;
- 6) прискорення впровадження електронного урядування.

Таким чином, хочемо відмітити: незважаючи на те, що законодавцем почасти вживається термін «інформаційна взаємодія», ця Концепція визначає підходи до створення, впровадження та функціонування системи електронної взаємодії державних електронних інформаційних ресурсів, що забезпечує: 1) передачу необхідних даних за запитами в автоматичному режимі; 2) оновлення первинних даних у разі їх зміни; 3) пошук та узагальнення необхідної інформації під час взаємодії державних органів. Система електронної взаємодії державних електронних інформаційних ресурсів виступає головною складовою електронного урядування, відтак має також розглядатися одним із важливих напрямів ДПП.

Звичайно, що в цьому контексті слід звернутися й до першоджерела – *Стратегії інтеграції України до Європейського Союзу*, затвердженої Указом Президента України № 615/98 від 11 червня 1998 р.

Примітним є те, що в цьому документі, затвердженому ще в 1998 р., на відміну від Концепції реалізації державної політики у сфері інформування та налагодження комунікації з громадськістю з актуальних питань європейської інтеграції України на період до 2017 р., яка була схвалена у 2013 р., виділені інші види європейського простору, до яких слід інтегруватися Україні:

- 1) *політичний* (у тому числі у сфері зовнішньої політики й політики безпеки);
- 2) інформаційний;
- 3) економічний;

- 4) правовий;
- 5) культурний.

Тобто одвічне прагнення законодавця до нехтування інформаційним простором, інформаційною сферою інформаційними відносинами й інформаційною політикою, врешті-решт і призвело до неспроможності ефективно протидіяти інформаційним війнам, які активізувались проти України в 2014 р.

Однак відзначимо, що в тексті цієї стратегії конкретні заходи щодо інтеграції безпосередньо в європейський інформаційний простір відсутні. Можемо лише згадати про те, що, визначаючи засади внутрішнього забезпечення інтеграційного процесу, окремо виділено *інформаційне забезпечення*, яке складається з таких дій:

- забезпечення проведення широкомасштабної агітаційно-інформаційної національної кампанії з метою сприяння інтеграції України до ЄС. Розроблення й запровадження програми інформування широких кіл громадськості щодо ситуації в ЄС, проблем і успіхів, що існують на шляху інтеграції України до ЄС;
- забезпечення доступу до європейських правових, бібліографічних та інших інформаційних баз даних;
- створення Національного центру (банку) даних стосовно ЄС.

Висновки. Аналіз законодавства у сфері електронної взаємодії дає можливість дійти висновку, що інформаційна складова є не забезпечувальним елементом, а основним, визначальним. Успішна реалізація державної інформаційної політики в будь-якій сфері життєдіяльності сприятиме підвищенню рівня реалізації національних інтересів. Правове регулювання електронної взаємодії є складовим елементом системи правового регулювання державної інформаційної політики.

Внаслідок здійсненого догматико-юридичного, структурно-логічного й герменевтичного аналізу, застосування методу гіперзв'язків нормативно-правових актів пропонуємо такі напрямки ДПП у сфері електронної взаємодії та співробітництва з ЄС:

- 1) адаптація інформаційного законодавства України до положень та стандартів інформаційного законодавства ЄС, забезпечення інформаційних прав і свобод людини та громадянина;
- 2) інтеграція інформаційної інфраструктури та розвиток торговельних інформаційних відносин між Україною та ЄС;
- 3) інтеграція України до ЄС у контексті загальноєвропейської інформаційної безпеки;
- 4) консолідація європейського суспільства на основі спільної інформаційної ідентичності та зміцнення інформаційної демократії на засадах ефективного функціонування електронного урядування та розвитку інформаційного суспільства;
- 5) адаптація державної інформаційної політики України до стандартів ЄС;
- 6) культурно-освітня й науково-технічна інтеграція;
- 7) регіональна інформаційна інтеграція України;
- 8) галузева інформаційна співпраця;
- 9) співробітництво в галузі формування, розроблення, реалізації європейської інформаційної політики.

Реалізація цих напрямків державної політики сприятиме розвитку в Україні високого рівня інформаційної та політичної інтеграції, уніфікації інформаційного права та інформаційного законодавства, економічного співробітництва в інформаційній сфері, інформаційної взаємодії, рівня комунікації та інформування, електронного урядування та інформаційного суспільства.

Більше того, реалізація цих напрямів наближає до досягнення головної мети – утвердження України як впливової інформаційно розвиненої європейської держави, повноправного члена ЄС. Також наразі ми стоїмо перед новою реальністю, а саме наближенням до отримання статусу асоційованого члена ЄС, що є й залишається одним із головних зовнішньополітичних пріоритетів, починаючи з 2001 р.

Список використаних джерел:

1. Арістова І. Державна інформаційна політика: організаційно-правові аспекти : [монографія] / І. Арістова ; за загальною редакцією О. Бандурки. – Х. : Ун-т внутрішніх справ, 2000. – 368 с.
2. Беляков К. Інформатизація в Україні: проблеми організаційного, правового та наукового забезпечення : [монографія] / К. Беляков. – К. : КВІЦ, 2008. – 576 с.

3. Беляков К. Організаційно-правове та наукове забезпечення інформатизації в Україні: проблеми теорії та практики : автореф. дис. ... докт. юрид. наук : спец. 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» / К. Беляков. – К., 2009. – 37 с.
4. Брижко В. Про сучасну інформаційну політику / В. Брижко // *Правова інформатика*. – 2009. – № 2(22). – С. 31–43.
5. Нормативно-правові та методологічні засади упорядкування інформаційних відносин : [наук.-методологічний посіб.] / [В. Брижко, В. Цимбалюк, М. Швець] ; за ред. В. Тація, В. Тихого, М. Швеця. – К. : ПанТот, 2009. – 290 с.
6. Сопілко І. Інформаційні правовідносини за участю органів державної влади України : [монографія] / І. Сопілко. – К. : МП Леся, 2013. – 212 с.
7. Сопілко І. Захист авторського права в мережі Інтернет: проблеми теорії та практики : [монографія] / І. Сопілко, А. Пономаренко. – К. : МП Леся, 2013. – 116 с.
8. Сопілко І. Типи інформаційної ідентичності / І. Сопілко // *Підприємництво, господарство і право*. – 2104. – № 1. – С. 44–48.
9. Степанов В. Державна інформаційна політика: проблеми та перспективи : [монографія] / В. Степанов. – Х., 2011. – 548 с.
10. Олійник В. Теоретико-методологічні засади адміністративно-правового забезпечення інформаційної безпеки України : [монографія] / О. Олійник. – К. : Укр. Пріоритет, 212. – 400 с.
11. Основи інформаційного права України : [навч. посіб.] / за ред. М. Швеця, Р. Калужного та П. Мельника. – К. : Знання, 2009. – 414 с.
12. Доктрина інформаційної безпеки України : затверджена указом Президента України від 8 липня 2009 р. № 514/2009 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/514/2009>.
13. Про затвердження Програми інформатизації законотворчого процесу у Верховній Раді України на 2012–2017 роки : Постанова Верховної Ради України від 5 липня 2012 р. № 5096-VI.
14. Про схвалення Концепції розвитку електронного урядування в Україні : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 13 грудня 2010 р. № 2250-р [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2250-2010-%D1%80>.
15. Про Рекомендації парламентських слухань з питань розвитку інформаційного суспільства в Україні : Постановою Верховної Ради України від 1 грудня 2005 р. № 3175-IV // *Відомості Верховної Ради України*. – 2006. – № 15. – С. 604. – Ст. 131.
16. Про затвердження Програми інформатизації законотворчого процесу у Верховній Раді України на 2012–2017 роки : Постанова Верховної Ради України від 5 липня 2012 р. № 5096-VI. ; Про національну програму інформатизації : Закон України // *Відомості Верховної Ради України*. – 1998. – № 27–28. – Ст. 181.
17. Про доступ до публічної інформації : Закон України від 13 січня 2011 р. № 2939-VI // *Відомості Верховної Ради України*. – 2011. – № 32. – Ст. 314.

